

Beredskapsplan

- Livsmedel och dricksvatten

Nivå: Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Antagen:

Dnr: MHN-2017-2181-460

Reviderad:

Ansvarig ägare: Miljö- och hälsoskyddschefen

Innehåll

Beredskapsplan	1
1. Inledning och syfte	3
2. Ansvar och roller	3
3. Samverkan med andra aktörer	3
4. Mandat, resurser, kompetens och uthållighet.....	5
5. Initial bedömning	5
6. Lägesbilden.....	5
7. Dokument och underlag vid uppgift och utredning av oförutsedda händelser.....	6
7.1 Sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten	7
7.2 Inget eller förorenat dricksvatten	8
7.3 Miljöolycka som kan påverka dricksvatten eller livsmedel	9
7.4 Hot och sabotage.....	11
8. Utrustning vid utredning	11
9. Beslut.....	11
10. Information internt och externt, under och efter utredningsarbetet	12
11. Dokumentation.....	12
12. Beredskapsplanens placering	12
13. Uppdatering av länkade dokument och revision av planen.....	12
14. Förteckning över bilagor.....	13

1. Inledning och syfte

Dokumentet är framtaget för att vara ett stöd vid oförutsedda händelser i samband med livsmedel eller dricksvatten, och är avsett att vara ett stöd för livsmedelskontrollen och övriga handläggare på miljö- och hälsoskydds enheten. Bestämmelser om kontrollmyndigheters beredskapsplan finns i artikel 4.2 f i förordning (EG) nr 882/2004 samt 3 d, h §§ i LIVSFS 2005:21.

Uppgifter och information i denna plan bör ligga i linje med den övergripande beredskapsplan som kommunen är skyldig att ha enligt lag en (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Bilagor i detta dokument avser styrdokument som finns på intranätet/ledning och styrning och enhetens interna rutiner. Dokumenten finns även i mappen kris under G, och i pärm på enheten.

Det går att dela in livsmedelsrelaterade händelser i fyra typer:

- Risk för, eller konstaterad sjukdom till följd av livsmedel eller vatten,
- Inget dricksvatten eller förorenat dricksvatten utan påvisad sjukdom,
- Miljöolycka,
- Hot och sabotage.

2. Ansvar och roller

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ansvarar för att kontrollera att livsmedel och dricksvatten som produceras är säkra. Enligt artikel 4 förordning (EG) nr 882/2004 ska nämnden upprätta beredskapsplaner som ska kunna användas som stöd i krissituationer. Livsmedelsföretag och vattenproducenter har ansvar för sina produkter och deras kvalitet. Även vid kris kvarstår ansvaret. Krishantering är ett samspel mellan verksamhetsutövare och kontrollmyndighet.

Miljönämnden ska:

- Agra så att smitta eller föroreningar i livsmedel och dricksvatten kan spåras,
- Agera så att spridning av smitta eller förorening kan förhindras,
- Kommunicera relevant information till berörda aktörer, allmänheten och media.

Livsmedelsföretag och vattenproducenter ska:

- Utredda orsak till problem,
- Dra tillbaka förorenade livsmedel (gäller enbart livsmedelsföretag),
- Kommunicera relevant information till kontrollmyndigheten, allmänheten och media.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden är dessutom ansvarig, enligt livsmedelsförordningen (2006:813), för att rapportera påvisad salmonella enligt 37 § och livsmedel med hälsorisk enligt 38 §.

3. Samverkan med andra aktörer

Oavsett art eller omfattning krävs en kontinuerlig samverkan med övriga aktörer. Tidigt i processen måste övriga aktörer definieras för att kunna koordinera åtgärder och insatser utifrån en gemensam uppfattning om läget.

- Vilka aktörer påverkas?

- Vilken aktör håller ihop samverkansarbetet?
- På vilket sätt kan samverkan genomföras?

För att få effektiva samverkansmöten finns ett förslag till dagordning (bilaga 1).

Exempel på interna samverkande aktörer:

- Kommunens säkerhetsstrateg
- Krisledningsgruppen
- Berörda enheter och bolag
- Kommunikationsenheten

Exempel på externa samverkande aktörer:

- Smittskyddsläkaren
- Livsmedelsföretag
- Vattenproducenter
- Närliggande kommuner
- Kommuner som berörs på något sätt
- Livsmedelsverket
- VAKA (vattenkattastrofgrupp)
- Länsstyrelsen
- SVA (statens veterinärmedicinska anstalt)
- Folkhälsomyndigheten, Smittskydd & beredskap
- SJV (statens jordbruksverk)
- Laboratorier
- Polis/SÄPO
- Djurhållare, fiskenäring
- Restvärdesledare (miljöolycka)
- Trafikverket (miljöolycka)
- Räddningstjänst

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska efter samråd med **samhällsbyggnadschefen** hålla kommunledningen informerad om vad som inträffar och hur situationen hanteras.

Kommunen har ansvar för att verka för att det sker en samordning mellan olika aktörer inom kommunens geografiska område. Särskilt viktigt är samordning av information till allmänheten. Kommunen är även ansvarig för att hålla Länsstyrelsen informerad om vad som hänt.

Länsstyrelsen har ett ansvar att verka för samordning av aktörerna på regional nivå och kan vara ett stöd för kommunen. Länsstyrelsen har ett särskilt ansvar vid utbrott där smittämnen kan spridas från djur till människor via livsmedel och vatten. Länsstyrelsen är en kanal till den nationella nivån där MSB, myndigheten för samhällsskydd och beredskap har motsvarande uppgift.

Överväg alltid att informera **smittskyddsläkaren**, även om smitta ännu inte är konstaterad. Smittskyddsläkaren har överblick över sjukläget i regionen och har därför bra förutsättningar för att hitta mönster som tyder på livsmedels- eller dricksvattenburen smitta.

Kontaktlista

Interna kontakter och deras funktion nås via kommunens intranät och verksamhetssystemet trio. Viktiga interna kontakter finns i dokumentet "Instruktion för larmning av kommunala funktioner i Österåkers kommun", bilaga 2a.

Viktiga externa kontakter finns i dokument från samverkansträffar med Roslags Vatten och utbrottslathunden, Bilaga 2b.

4. Mandat, resurser, kompetens och uthållighet

Ansvar och befogenheter regleras i delegationsordningen (bilaga 3).

Personal har ingen beredskap utanför ordinarie arbetstid. SOS-alarm har kontaktuppgifter till säkerhetsstrategen som kontaktar enhetschefen vid behov.

Handläggarnas kompetens inom olika delområden presenteras i "underlag för planering av kompetens och uthållighet" (bilaga 4).

I en situation av kris är det viktigt att bestämma vilka funktioner/kompetenser som behöver vara igång samt planera bemanning och avlösning. Vid behov upprättar MHE en bemanningsplan. Ett förslag till bemanningsplan presenteras i (bilaga 5).

5. Initial bedömning

Larm eller information om störning kopplat till livsmedel eller dricksvatten kan komma in till enheten på en mängd olika sätt, t ex från allmänheten, företag, smittskyddsläkare, länsstyrelsen eller Livsmedelsverket. Dagtid kan anmälan komma in via enhetens öppna telefon, via miljö- och hälsoskyddsnämndens registrator som skickar larmet vidare till respektive handläggare och enhetschefen. Larmet kan också komma direkt till en handläggare via E-post eller telefon.

Vid större händelse eller efter ordinarie arbetstid larmas Säkerhetsstrategen av t ex räddningstjänsten. Säkerhetsstrategen larmar enhetschef.

Vid larm behöver vi göra en snabb bedömning om några åtgärder behöver vidtas eller om utveckling av händelsen ska bevakas. Mall för initial bedömning finns i (bilaga 6).

6. Lägesbilden

Det är viktigt att skapa lägesbild utifrån befintlig information. I början finns inte svar på alla frågor, utan informationen fylls på under arbetets gång. Det är viktigt att ha en struktur för lägesbilden. Under (bilaga 7) finns punkterna som kan användas för att skapa en lägesbild.

Under hantering av krisen krävs ett kontinuerligt analysarbete utifrån lägesbilden. Analysen ligger till grund för åtgärder och beslut. Ett förslag på struktur för kontinuerlig analysarbete finns i (bilaga 8).

7. Dokument och underlag vid uppgift och utredning av oförutsedda händelser

Dokumentationen är viktig ur två perspektiv

- För att samtliga aktörer ska kunna vara uppdaterade kring händelseutvecklingen och fatta beslut utifrån samma lägesinformation
- För utvärdering av arbetet efter krisen

Frågor att ta ställning till innan en kris

- Hur den löpande dokumentationen ska ske
- Hur den sammanfattande lägesbilden och övrig dokumentation ska finnas

åtkomlig för samtliga aktörer

- Vem som ansvarar för dokumentationen

Exempel på vad som behöver dokumenteras och samlas

- Samlad lägesbild, inklusive kartor
- Löpande dagboksanteckningar (logg) i ärende i Vision
- Mötesprotokoll
- Källor till information
- Underlag för beslut
- Beslut och beslutsfattare
- Sanktionsbeslut
- Pressmeddelanden, presskonferenser, mediebevakning i övrigt
- Mätningar/provtagningar och analysresultat
- Meddelanden och annan information från övriga aktörer
- Information och klagomål från allmänheten
- Händelser som kan bli ekonomiskt kännbara
- Beställningar och arbeten som utförs
- Foton kopplade till händelsen
- Tidsplanering för arbetet
- Planer för bemanning
- Behov av externa resurser
- Information från kommunens webbplats och informationsblad

Logg i Vision

- Datum och klockslag när uppgiften inkom/uppgiften lämnades
- Från vem uppgiften kom/till vem uppgiften lämnades
- Signatur på den som tog emot uppgiften/lämnade uppgiften
- Övrigt

Nedan listas stöddokumenten som kan användas under utrednings- och hanteringsarbete.

- Frågeformulär vid misstänkt matförgiftning (bilaga 9).
- Rutin för oplanerad kontroll i verksamheten, (bilaga 10).
- Information RASFF, instruktion till blankett, [RASFE](#), samt (bilaga 11)
- Rutin för provtagning, (bilaga 12)
- Frågeformulär vid misstänkt vattenburen smitta (bilaga 13)

7.1 Sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten

När dricksvatten är trolig orsak

Utredning

Vid kontakt med dricksvattenproducenten.

Bedöm i samråd:

- Om omedelbara informationsåtgärder som kokningsrekommendation eller annan inskränkning av dricksvattnets användbarhet behövs
Viktigt: Verksamhetsutövaren har producentansvar och ska normalt informera konsumenterna - kontrollmyndigheten bedömer om åtgärden är tillräcklig. Vid en allvarlig kris kan även andra aktörer med informationsansvar bli involverade i att ge information, till exempel kontrollmyndigheten, kommunen, länsstyrelse och/eller smittskyddsläkare. Det är då viktigt att samordna budskapen och bestämma vem som går ut med vilken information.
- Om provtagning före åtgärd som desinfektion/spolning är relevant
- Nödvändiga kontakter med laboratorium och lämpliga analyser

Klargör:

- Geografiskt genomslag av sjukdom eller omfattning av spridning av förorenat dricksvatten
Identifiering av livsmedelshantering/produktion där dricksvatten är väsentligt för säker produktion:
- Identifiera verksamheter med livsmedelshantering där dricksvatten är en väsentlig del av produktionen eller har betydelse för livsmedelssäkerheten
- Klargör vilka företag som behöver inspektion
- Bedöm om livsmedelsföretagare genomför relevant och tillräcklig riskvärdering

Viktigt: Den lokala kontrollmyndigheten ska inte gå in och ta över riskvärderingen. Den lokala kontrollmyndigheten ska bedöma och värdera om detta görs i tillräcklig omfattning.

Vid provtagning av dricksvatten – klargör:

- Vilka prov som ska tas
- Vem som tar prov
- Provtagningskärl och volymer/mängder
- Möjlighet att spara vatten i dunkar innan åtgärd
- Vem som analyserar (förbered etiketter och blanketter/följesedlar via laboratorium)

- När svar på provanalys kommer

Personalplanera

Om lägesbilden utifrån befintlig information indikerar till exempel hälsofara, konsekvenser för många människor, eller stort medialt tryck och risk för opinionsbildning bör en krisledningsorganisation upprättas. Denna kan bestå av få eller många personer beroende på den bedömning av lägesbilden som görs.

Den personal som hanterar krisen kommer att behöva avlösning. Följande planering bör göras:

- Bestäm vilka funktioner/kompetenser som behöver vara igång. Glöm inte att prata med till exempel säkerhetssamordnare för att integrera arbetet med kommunens övergripande krisledningsorganisation
- Bemanna och planera för avlösning
- Överväg om externa resurser behövs
- Överväg om underlag för beslut om övertid behövs

Krisledningsorganisationens uppbyggnad och arbetsätt måste vara bestämda i förväg. Antal personer som bemannar organisationen måste anpassas till det aktuella läget.

7.2 Inget eller förorenat dricksvatten

Kommunens dricksvattenförsörjning kan drabbas av förorening, akut avbrott alternativt risk för avbrott eller brist på vatten. Orsak kan vara översvämningar, stora läckor, brott på ledningar, elavbrott, sabotage, medvetna avstängningar med mera. Konsekvenserna kan förutom vattenbrist vara ökad risk för förorenat dricksvatten i ett dåligt trycksatt ledningsnät, i ett ledningsnät som stått tomt eller i ett ledningsnät som påverkats av översvämningssvatten.

Utredning

Vid kontakt med dricksvattenproducenten.

Inhämta information om:

- Möjlig orsak
- Risk för förorening eller smitta (trycklöst eller lågt tryck i ledningsnät)
- Tidsaspekter
- Utbredning

Bedöm i samråd:

- Om omedelbara informationsåtgärder som kokningsrekommendation eller annan inskränkning av dricksvattnets användbarhet behövs. (Verksamhetsutövarens ansvarar – den lokala kontrollmyndigheten bedömer om åtgärden är tillräcklig)
- Nödvändiga provtagningsåtgärder vid till exempel återställande efter trycklöst nät eller före desinfektion och spolning
- Nödvändiga kontakter med laboratorium och lämpliga analyser
- Desinfektions-/reningsåtgärder
- Nödvattenförsörjningsalternativ till allmänheten

- Nödvattenförsörjningsalternativ till aktörer som livsmedelsproducenter

Identifiering av livsmedelshantering/produktion där dricksvatten är väsentligt

för säker produktion:

- Identifiera verksamheter med livsmedelshantering där dricksvatten är en väsentlig del av produktionen eller har betydelse för livsmedelssäkerheten
- Klargör vilka företag som behöver inspektion
- Bedöm om livsmedelsföretagare genomför relevant och tillräcklig riskvärdering

Viktigt: Den lokala kontrollmyndigheten ska inte gå in och ta över riskvärderingen. Den lokala kontrollmyndigheten ska bedöma och värdera om detta görs i tillräcklig omfattning.

Säkerhetsåtgärder

När leveransen av dricksvatten återupptas – klargör:

- Om desinfektion och provtagning görs i tillräcklig omfattning
- Att kokningsrekommendation övervägs, här finns exempel på meddelanden till allmänheten (bilaga 14).

7.3 Miljöolycka som kan påverka dricksvatten eller livsmedel

Med miljöolycka menas här utsläpp av akut karaktär som hotar att förorena livsmedel eller dricksvatten. Exempel på sådana risker:

- Grödor som riskerar påverkas via mark eller vatten
- Frigående livsmedelsproducerande djur som kan påverkas via bete eller vattendrag
- Fisk för konsumtion som riskerar att påverkas
- Vattendrag och sjöar som råvatten för dricksvattenproduktion som riskerar att förorenas
- Grundvattenförekomster för dricksvattenproduktion eller privata brunnar som riskerar att förorenas

Information om denna typ av händelse kommer troligtvis från den egna organisationen, t ex från räddningstjänst eller miljöinspektör.

Huvudsyftet med de åtgärder som den lokala kontrollmyndigheten gör vid denna typ av händelse är att bevaka att inte livsmedel eller dricksvatten påverkas på lång eller kort sikt.

Utredning

Klargör:

- Vad som har förorenat (vilket ämne)
- Varför det har skett Vilka volymer som har spridits
- Vad som kan påverkas – t ex dricksvattentäkt, grödor, livsmedelshantering,
- livsmedelsproducerande djur på kort respektive lång sikt
- Tidsaspekter

Vid riskvärdering:

- Kontakta länsstyrelsen när det gäller grödor, livsmedelsproducerande djur och fisk
- Kontakta Livsmedelsverket när det gäller odlad fisk
- Kontakta dricksvattenproducenten när det gäller sjöar, vattendrag och grundvattentäkter

Håll dialog med dricksvattenproducenten kring hantering och planering för:

- Provtagningsåtgärder
- Reningsåtgärder
- Nödvattenförsörjningsalternativ inklusive säkerhet
- Nödvattenförsörjning till aktörer som livsmedelsproducenter med flera
- Privata intag från vattendrag/sjöar alternativt enskilda brunnar

Vid besök på plats:

Arbetet på plats innebär troligtvis en samverkan med till exempel räddningsledare och miljöexpertis.

Förslag på underlag/kunskap att ha med på plats

- Fakta om aktuell förorening, inklusive kemiska egenskaper (Här kan RIB – integrerat beslutsstöd – vara till hjälp, se www.msb.se)
- Information om markegenskaper, yt- och grundvattenförhållanden, skyddsområden, vattenanvändning, markanvändning, enskilda brunnar, dagvattenbrunnar, rinntider, strömningsmönster etc
- Kartunderlag och litteratur; jordartskarta, dag och spillvattenkarta, grundvattenkarta
- Väderprognos
- Information om berörd verksamhet

Vid besök på plats

- Kontakta räddningsledare vid olycksplats
- Samverka kring ansvarsområden och se till att alla berörda är larmade: Vatten och avlopp, räddningstjänst, polis, miljöåklagare, restvärdesledare, markägare, djurhållare etc
- Tillse att utsläpp stoppas/minimeras, att tillräcklig sanering utförs, att föroreningen omhändertas på säkert sätt. Vid nederbörd tillse att åtgärder vidtas för minskad spridning av föroreningen
- Genomför egen provtagning, alternativt tillse att provtagning utförs på lämpligt sätt. Provtagning i brunnar, ytvatten, lakvatten, observationsrör, diken

Efter besök på plats

- Uppskatta omfattning och gör en riskvärdering
- Kommunicera med vattenproducenter om lämpliga och vidtagna åtgärder

- Vid avbrott i dricksvattenproduktionen – diskutera konsekvenser av trycklösa ledningsnät och lämpliga åtgärder

- Uppskatta informationsbehovet till konsument
- Säkerställ att resultat av platsbesök dokumenteras och infogas i lägesbilden.

Rutiner vid miljöolycka som kan påverka livsmedel eller dricksvatten (se bilaga 15).

7.4 Hot och sabotage

Hot och sabotage är troligtvis sällan en fristående typhändelse. Förmodligen börjar eller slutar händelseutvecklingen i någon av de tidigare beskrivna typhändelserna.

Kan till exempel initieras som:

- Livsmedelsföretag ringer och är hotade
- Livsmedelsföretag ringer och säger att sabotage genomförts/ej kan uteslutas
- Konsument har upptäckt saboterad vara
- Media eller polis ringer och har fått hot mot livsmedel framfört
- Dricksvattenproducent ringer och är hotad
- Dricksvattenproducent meddelar misstänkt sabotage
- Ovanliga analysvärden från dricksvatten eller livsmedel
- Direkt hot till lokal kontrollmyndighet

Klargör:

- Om polisen är kontaktad. Om inte – uppmana till kontakt! Notera att polisanmälan kan sekretessbeläggas
- Vilka åtgärder som dricksvattenproducent respektive livsmedelsföretag genomför
- Lägesbild, geografisk avgränsning, antal drabbade
- Om eventuellt bistånd med provtagning behövs

Därefter går hanteringen troligtvis in i hantering under annan typhändelse.

Delta i arbetet med:

- Riskvärdering och konsekvensanalys, (se bilaga 16)

8. Utrustning vid utredning

Personalen har tillgång till:

- Bilpool
- Provtagningsutrustning
- Data från ärendehanteringssystemet (Vision och arkiv).
- Kartor

9. Beslut

Mallar för olika typer av beslut finns i ärendehanteringssystem (Vision) och i Bilaga 0a-0e.

10. Information internt och externt, under och efter utredningsarbetet

Information, både internt och externt, kan behövas under och efter arbetet med en oförutsedd händelse. Det är viktigt att hålla medarbetare, nämnd och kommunledning informerad om vad som inträffat och hur situationen hanteras.

Kontakta Kommunikationsenheten vid ett tidigt skede och håll dem underrättade. De hjälper till att lägga ut relevant information, ta fram pratmanus vid kontakt med media och hålla kontakt med t. ex Roslagsvattens kommunikatörer vid dricksvattenkris.

Struktur för presskonferens, (bilaga 17).

11. Dokumentation

Allt arbete registreras i ärendehanteringssystemet Vision. Har vi inte tillgång till Vision så görs dokumentation för hand på papper för att senare kunna föras i Vision.

Det är viktigt att dokumentera tillräckligt och löpande under krisen för att samtliga aktörer ska kunna vara uppdaterade kring händelseutvecklingen och fatta beslut utifrån samma lägesinformation. Det är också värdefullt för att kunna utvärdera arbetet efter krisen.

Checklista på vad som kan behöva dokumenteras, (bilaga 18).

12. Beredskapsplanens placering

Planen finns tillgänglig både i ärendehanteringssystemet och i väl uppmärkt pärm som förvaras i hyllan vid livsmedelssamordnaren.

13. Uppdatering av länkade dokument och revision av planen

Den tjänsteman inom enheten som ansvarar för respektive länkat eller bifogat dokument ska se till att nödvändiga förändringar/uppdateringar i dessa genomförs. Länkar avseende underlag för planering av uthållighet och kompetens samt bemanningsplan vid kris uppdateras av enhetschef.

Bifogad delegationsordning uppdateras av enhetschefen vid eventuella förändringar.

Enhetschefen ansvarar för att Beredskapsplanen ses över årligen. Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska informeras om översynen samt om eventuella förändringar i planen.

14. Förteckning över bilagor

Bilaga 1, Förslag på dagordning vid samverkansmöten

Bilaga 2a, Viktiga interna kontakter

Bilaga 2b, Viktiga externa kontakter

Bilaga 3, Delegationsordningen

Bilaga 4, Underlag för planering av kompetens och uthållighet.

Bilaga 5, Bemanningsplan vid kris

Bilaga 6, Förslag på underlag för initial bedömning

Bilaga 7, Förslag på underlag för att skapa en lägesbild

Bilaga 8, struktur för kontinuerligt analysarbete

Bilaga 9, Frågeformulär vid misstänkt matförgiftning, person

Bilaga 10, Frågeformulär vid misstänkt matförgiftning, restauran eller butik m.m.

Bilaga 11, Information RASFF

Bilaga 12, Rutin för provtagning

Bilaga 13, Frågeformulär vid misstänkt vattenburen smitta

Bilaga 14, Exempel på förberedda meddelanden till allmänheten vid vattenproblem

Bilaga 15, miljöolycka som kan påverka livsmedel eller dricksvatten

Bilaga 16, Stöd för arbete med riskvärdering och konsekvensanalys vid hot eller sabotage

Bilaga 17, Struktur för presskonferens

Bilaga 18, Checklista för inspektion

Bilaga 0a, Beslut om omhändertagande av livsmedel

Bilaga 0b, Beslut om föreläggande vid vite

Bilaga 0c, Beslut om föreläggande

Bilaga 0d, Beslut om förbud mot utsläppande på marknaden

Bilaga 0e, Beslut om förbud mot livsmedelsverksamhet